

О. М. Тарабужіна,
ст. викладач, Житомирський державний технологічний університет

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТЕРИТОРІЇ ЯК МОТИВУЮЧИЙ ФАКТОР ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто рівні інвестиційної привабливості території, досліджено підходи визначення та систему показників сучасних методик оцінки інвестиційної привабливості країни та регіонів.

The levels of investment attractiveness of territory are considered in the article, investigational approaches of determination and system of indexes of modern methods estimation of investment attractiveness of country and regions.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційно-значимий показник.

ВСТУП

Характерною рисою розвитку інвестиційних процесів є постійний рух капіталу до різних рівнів економіки (як в середині країни, так і за її межами) з метою пошуку умов для найбільш ефективного його вкладення та одержання максимального прибутку.

Досягнення цієї мети інвестором зумовлюється впливом багатьох мотиваційних чинників, які по-різному проявляються в часі та просторі, та сукупністю умов сприятливого вкладання інвестицій, що характеризує інвестиційну привабливість об'єкта інвестування. Оскільки в ринкових умовах саме привабливість є комплексним узагальнюючим критерієм успіху в економіці і стійкості на ринку, то саме вона найбільш повно відповідає інтересам інвестора.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАНЬ

Проблеми розробки методичних підходів визначення оцінки інвестиційної привабливості території є досить складними та мають суперечливий характер. Так, існують вагомні наукові розробки в цій галузі, які знайшли своє відображення в працях І.А. Бланка, О.Ф. Балацького, Н. Внукової, С.А. Романюка, П.І. Гайдуцького, О.М. Теліженка та інших. Проте складність та багатогранність процесів інвестування вимагає більш детального вивчення чинників та оцінки інвестиційної привабливості території.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити наукові підходи до визначення поняття "інвестиційна привабливість" території;
- виокремити рівні інвестиційної привабливості, які відповідають основним рівням організації суспільства;
- порівняти системи показників сучасних методик визначення оцінки інвестиційної привабливості країни та регіонів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблема визначення інвестиційної привабливості неодноразово розглядалася закордонними та вітчизняними фахівцями і науковцями.

Так, на думку В. А. Пахомова, інвестиційна привабливість — це сукупність характеристик, що дозволяє потенційному інвестору оцінити, наскільки той або інший об'єкт інвестицій привабливіший від інших для вкладення наявних коштів. Ступінь інвестиційної привабливості є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності, а отже, і ефективного соціально-економічного розвитку регіональної економіки [8].

Ми вважаємо, що дане визначення, хоча за суттю є вірним, позбавлене конкретизації, не є чітким та не може слугувати основою для побудови методики оцінки.

А.О. Шеховцов розуміє під інвестиційною привабливістю регіону комплекс різноманітних факторів,

Таблиця 1. Сучасні методи оцінки інвестиційної привабливості країни

№ з/п	Автор (організація)	Групи показників	
1	Журнал «Euromoney» [10]	- політичний ризик; - економічний розвиток; - показники заборгованості; - прострочені або відстрочені борги; - втрати при стягненні вимог через суд	- доступ до банківського фінансування; - доступ до короткострокового фінансування; - доступ до ринків капіталу; - кредитні рейтинги
2	Організація Об'єднаних Націй (ООН) [11]	- індекс тривалості життя; - індекс освіти	- індекс ВВП
3	Американський дослідний центр «The Heritage Foundation» [13]	- торгівля; - монетарна політика; - фіскальне навантаження; - інтервенції уряду; - неформальна економіка	- іноземні інвестиції; - банки і фінанси; - заробітна плата і ціни; - права власності; - регулювання бізнесу
4	Всесвітній Економічний Форум (World Economic Forum) [12]	- інститути; - інфраструктура; - макроекономічна стабільність; - система охорони здоров'я; - вища освіта та навчання; - ефективність товарних ринків	- ефективність ринку праці; - розвиток фінансового ринку; - технологічна готовність; - розмір ринку; - розвиток бізнесу; - інновації
5	Рейтингове агентство «Експерт РА» [4]	- інвестиційний ризик (політичний, соціальний, економічний, фінансовий, кримінальний, екологічний)	- інвестиційний потенціал (трудовий, споживчий, виробничий, інфраструктурний, фінансовий, інноваційний, інституційний, природно-ресурсний)
6	П.І. Гайдуцький, Ю.В. Каракай, В.Е. Грамотнєв, С.М. Суярко, С.В. Трифонов [5; с. 80]	- ресурсна конкурентоспроможність; - інфраструктурна конкурентоспроможність; - фіскальна конкурентоспроможність	- регуляторна конкурентоспроможність; - економічна конкурентоспроможність

Джерело: Складено автором за матеріалами профільних досліджень

до яких відносять: економіко-географічне розташування, наявність і якість природних ресурсів, рівень розвитку економіки, її стабільність; наявність і якість трудових ресурсів; рівень розвитку інфраструктури (транспортної, паливно-енергетичної, телекомунікаційної, ринкової); державну економічну політику в сфері залучення інвестицій (функціонування спеціальних режимів економічного сприяння, законодавча база); потенційні ринки збуту продукції; рівень політичної стабільності в регіоні [3; с. 48]. Дане розуміння інвестиційної привабливості, на відміну від попереднього, зосереджене на деталях та не дає загального розуміння цієї важливої категорії. Крім того, воно не враховує ряд факторів, пов'язаних з екологічною ситуацією в регіоні та охороною здоров'я, що при проведенні оцінки наявного стану регіону може дати неповну його характеристику.

Заслужує на увагу позиція Н.А. Гарнової та А.С. Стомпелевої, згідно з якою інвестиційна привабливість є поняттям дуалістичним та уособлює інвестиційну привабливість самого регіону (існуюча нормативно-законодавча база, правові аспекти, політична ситуація, ступінь захисту прав інвесторів, рівень оподаткування тощо) та інвестиційну привабливість конкретних об'єктів інвестування (економічний стан галузей, підприємств й інших суб'єктів господарської діяльності). При вивченні інвестиційної привабливості об'єкта інвестування аналіз зводиться здебільшого до базових показників ефективності інвестиційних проектів і програм (строк окупності, чистий дисконтований дохід, внутрішня норма рентабельності, індекс прибутковості). Оцінюючи рівень інвестиційної привабливості в цілому, автори вважають за потрібне розглядати основні його складові: інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик.

Варто зазначити, що таке тлумачення інвестиційної привабливості має важливе значення як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів, оскільки дає їм можливість на основі комплексної оцінки можливостей (інвестиційного потенціалу) та загроз (інвестиційного ризику) території прийняти вірне рішення щодо вкладання капіталу.

Доволі цікаве бачення даної проблеми пропонують Г.В. Козаченко, О.М. Антіпов, О.М. Ляшенко та Г.І. Дібініс. Вони розглядають інвестиційну привабливість як сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- і мікрорівнях [6, с. 143].

П.І. Гайдуцький, Ю.В. Каракай, В.Е. Грамотнєв, С.М. Суярко, С.В. Трифонов ототожнюють поняття інвестиційної привабливості та інвестиційної конкурентоспроможності, під якою розуміють здатність економіки держави сприймати великі інвестиційні вкладення, забезпечувати їх окупність і трансформацію у зростання виробництва, насичення ринку ліквідною продукцією, розширення впливу інвестора на ринок і поступове повернення вкладеного капіталу. Також відстежується чітка позиція розглядати інвестиційну конкурентоспроможність економіки країни як сукупність оцінок різних рівнів і складових привабливості та окупності інвестицій [5, с. 80].

На наш погляд, такі трактування розширюють характеристику інвестиційної привабливості, оскільки акцентують увагу на врахуванні конкурентних переваг всіх рівнів національної економіки, що дозволяє урізноманітнити процес прийняття інвестиційних рішень.

Разом з тим, дослідження показали, що наведені підходи до визначення інвестиційної привабливості території не можуть вважатись повністю задовільними, адже ні один з них не роз'яснює достатньо вичерпно, що саме визначає успіх або невдачу території у конкурентній боротьбі за інвестиції.

Розглянувши погляди різних науковців, дамо влас-

Таблиця 2. Сучасні методики оцінки інвестиційної привабливості регіону

№ з/п	Автор (організація)	Групи показників	
1	І.А. Бланк [1; с. 212]	- рівень загальноекономічного розвитку; - розвиток ринкових відносин; - демографічна характеристика	- розвиток інвестиційної інфраструктури, - криміногенні, екологічні та інші ризики
2	П.І. Гайдуцький, Ю.В. Каракай, В.Е. Грамотнев, С.В. Трифонов, С.М. Суярко [5; с.102]	- рівень економічного розвитку; - ємність внутрішнього ринку	- фінансово-економічний стан підприємств; - рівень інвестиційної активності
3	Кабінет Міністрів України [9]	- сфера реального сектора; - сфера екології; - сфера державних фінансів та фінансових результатів діяльності підприємств; - сфера споживчого ринку	- сфера соціального сектора; - сфера розвитку малого бізнесу**; - сфера інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності
4	Інститут Реформ [2]	- економічний розвиток регіону; - розвиток ринкової інфраструктури; - розвиток фінансового сектора	- оптимізація використання людських ресурсів; - розвиток підприємництва, - дії місцевих органів влади
5	Діловий тижневик «Контракти» [7]	- інвестиційна активність; - реальний сектор і фінанси	- розвиток інфраструктури; - споживчий сектор; - соціальний розвиток

Примітка: ** Не включається до оцінки і носить інформаційний характер
Джерело: Складено автором за матеріалами профільних досліджень

не визначення: інвестиційна привабливість території — це змістовне поняття, що інтегрує економічні, соціально-політичні, екологічні та інші фактори, які здатні визначити конкурентоспроможність регіону та країни в залученні інвестицій.

Конкурентоспроможність країни має агрегований характер. Мається на увазі, що нижчий рівень конкурентоспроможності є складовою вищого рівня і тому всі рівні взаємопов'язані. Такий агрегований характер дозволяє інвестору оцінити в комплексі інвестиційну привабливість всього потенціалу країни.

Вже згадані вище автори (П.І. Гайдуцький, Ю.В. Каракай, В.Е. Грамотнев, С.М. Суярко, С.В. Трифонов) пропонують розглядати систему інвестиційної конкурентоспроможності на кількох рівнях:

- міждержавному (оцінка галузей економіки та економіки в цілому);
- міжгалузевому (оцінка окремих галузей економіки);
- міжрегіональному (оцінка економіки регіонів у цілому та її галузей в регіонах, економіки міст в цілому та її галузей у великих містах, економіки міських і сільських районів в цілому, її галузей у міських та сільських районах, а також окремих інвестиційних проектів);
- на рівні окремих інвестиційних проектів [5, с. 82].

У науковій літературі існують й інші підходи. Проте рівневий аналіз інвестиційної привабливості відіграє дедалі активнішу роль. Йдеться, насамперед, про модифікацію інвестиційних відносин на різних структурних рівнях суспільства і держави. Зважаючи на сказане, ми будемо виокремлювати наступні рівні інвестиційної привабливості, які відповідають основним рівням організації суспільства:

1. Макрорівень — охоплює найвищі інстанції влади і її органи (уряд та інші центральні установи), діяльність

яких поширюється на основні соціально-економічні процеси, внутрішню та зовнішню політику держави.

2. Мезорівень — проміжний рівень організації суспільства, утворений апаратами влади середньої ланки (місцевої або муніципальної), діяльність яких спрямована на підвищення політичної, економічної і соціальної самостійності регіонів у забезпеченні саморегулювання ними своєї життєдіяльності і життєзабезпечення. Цей рівень є сполучною ланкою, через яку проходять конкретні рішення вищих інстанцій влади й відповідні реакції суспільства на них.

3. Мікрорівень — структурно й функціонально відрізняється від інших ієрархічних рівнів тим, що становить основу суспільства в цілому, включаючи всі інші його рівні (охоплює безпосереднє неформальну організацію людей, малих груп, різні форми самоврядування).

Сукупність зазначених рівнів творить загальну структуру суспільства, що має пірамідальну будову: в основі — суспільство в цілому; між основою й вершиною — пануючі сили (соціальні прошарки, політичні партії або бізнес-групи), що визначають політику й формують владу; на вершині — реальна (або формальна, інституційна) влада: президент, парламент, уряд.

Виходячи з цього, наше дослідження має важливе значення в такому ракурсі, в якому ця економічна категорія представляє інтерес для інвестора. Адже, маючи своєчасну та достовірну інформацію щодо рівня привабливості того чи іншого об'єкта, він може визначити відповідні пріоритетні напрями інвестування. Разом з тим, слід відмітити, що перед прийняттям рішення про вкладання коштів інвестор має в комплексі оцінити інвестиційну привабливість країни і регіонів, оскільки саме вони визначають конкурентні переваги об'єкта інвестування (проекту, підприємства) в довгостроковій перспективі.

Отже, на нашу думку, основними рівнями інвестиційної привабливості, до оцінки яких найчастіше звертатимуться інвестори, є макро- (національний) та мезорівень (регіональний).

Причому слід зазначити, що інвестиційна привабливість країни чи регіону визначається факторами як об'єктивного характеру (ті, що визначають їх територіальні особливості), так і суб'єктивного характеру (безпосередньо інвестиційна політика, яка є діями державних і місцевих органів влади з управління розвитком інвестиційного процесу на даній території). Хоча такий поділ факторів є умовним, оскільки у довгостроковій перспективі вони можуть змінюватися, проте він дозволяє враховувати всі інформаційні моменти під час проведення оцінки інвести-

ційної привабливості території, виявити проблемні точки перспективної програми дій щодо залучення в той чи інший регіон додаткових (чи необхідних) обсягів інвестицій, правильно скоординувати напрями підвищення інвестиційної активності, визначити перспективну спрямованість та ефективність, окресливши загальнодержавні пріоритети в регіональному розрізі.

1. Інвестиційна привабливість країни. Огляд та аналіз літературних джерел показав, що більшість авторів під інвестиційною привабливістю країни розуміє сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій в ту чи іншу країну. Однак сучасні методики оцінки інвестиційної привабливості країни відрізняються підходами її визначення та системою показників (табл. 1).

2. Інвестиційна привабливість регіону. Як показали дослідження, відсутність єдиного загальноприйнятого визначення "інвестиційної привабливості регіону" призвело до того, що не існує єдиних критеріїв інвестиційної привабливості, відповідно методичних підходів щодо її оцінки (табл. 2).

ВИСНОВКИ

Незважаючи на велику кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів щодо проблем забезпечення належного рівня інвестиційної привабливості країни та її регіонів, необхідно зауважити, що чинники, які її формують на різних рівнях, є недостатньо систематизованими і потребують подальшого дослідження. На нашу думку, склад інвестиційно-значимих показників для визначення інтегрального рівня привабливості регіонів та країни в цілому є підставою для побудови методики оцінки інвестиційної привабливості території, що є необхідним для ухвалення об'єктивних управлінських рішень у сфері інвестування.

Сьогодні в кризових умовах проблема розробки та реалізації універсальної методики оцінки інвестиційної привабливості, яка враховувала б кількісні та якісні характеристики об'єкта інвестування, давала прозору (залучала інвестора до її проведення) та однозначну оцінку, забезпечувала зменшення ризиковості вкладеного капіталу, має нагальний характер.

Новостворена методика має проводитися на основі аналізу соціально-економічного стану відповідних територій та визначення їх рівня інвестиційної привабливості. Крім того, система показників оцінки ефективності діяльності місцевих адміністрацій повинна бути приведеною у відповідність до основних завдань уряду країни, з метою своєчасного виявлення негативних тенденцій та забезпечення оперативного прийняття управлінських рішень центральними та місцевими органами виконавчої влади. До того ж дана методика має бути створена з метою популяризації інвестиційних можливостей країни як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках, адже її користувачами є інвестори та пошукувачі інвестицій з однієї сторони, та представники місцевих органів влади — з іншої.

Література:

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: учебный курс / И.А. Бланк. — К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2002. — 448 с.
2. Дацишин М. Инвестиційний рейтинг регіонів України за підсумками 2003 року / М. Дацишин // Пріоритети. — 2004. — № 9 (15) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3653&mode=thread&order=0&thold=0>
3. Инвестиционная привлекательность регионов: причины различий и экономическая политика государства: сб. ст. / Под ред. В.А. Мау, О.В. Кузнецовой // Научные труды. — М. Институт экономики переходного периода, 2002. — № 38 Р. — 194 с.
4. Инвестиционные рейтинги регионов [Електронний ресурс]: за даними Рейтингового агентства "Експерт РА". — Режим доступу: <http://www.raexpert.ru/ratings/regions/ratingclass/>
5. Інвестиційний клімат в Україні / [П. Гайдуцький, Ю. Каракай, В. Грамотнєв, С. Суярко, С. Трифонов]. — К.: Нора-друк, 2002. — 246 с.
6. Козаченко Г.В. Управління інвестиціями на підприємстві / О.М. Антіпов, О.М. Ляшенко, Г.І. Дібніс. — К.: Лібра, 2004. — 368 с.
7. Марциновський В. Регіони просять вогню [Електронний ресурс] / В. Марциновський // Контракти. — 2008. — № 30. — Режим доступу: <http://kontrakty.com.ua/show/ukr/article/42/30200810753.html>
8. Пахомов В. А. Инвестиционная привлекательность предприятий — исполнителей контрактов как экономическая категория [Електронний ресурс] / В. А. Пахомов // Проблемы предпринимательства в экономике России. — 2003. — № 8. — Режим доступу: <http://www.cfin.ru/bandurin/article/sbrn08/16.shtml>
9. Постанова Кабінету Міністрів "Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, мм. Києва та Севастополя" (№ 833 від 20 червня 2007 р. із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 683 (683-2008-п) від 30.07.2008) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=833-2007-%EF>
10. Рейтинг Euromoney [Электронный ресурс]. — [S.l.]: Euromoney Institutional Investor PLC, 2006. — Режим доступу обмежений: <http://www.euromoney.com>.
11. Calculating the human development indices [Електронний ресурс]. Human Development Report 2007/2008. — Р. 355—361. — Режим доступу: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_Tech_Note_1.pdf.
12. Michael E. Porter, Klaus Schwab. The Global Competitiveness Report 2008—2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.weforum.org/documents/GCR0809/index.html>.
13. William W. Beach and Tim Kane. Methodology: Measuring the 10 Economic Freedoms // 2008 Index of Economic Freedom Chapter 4. Ph.D. — Р. 39—55 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.heritage.org/research/features/index/chapters/pdf/Index2008_Chap4.pdf

Стаття надійшла до редакції 17.03.2010 р.